

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΣΤΗΝ ΑΣΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ
Γ. ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20ο ΑΙΩΝΑ (σελ. 42-54)

1. Το αγροτικό ζήτημα

ραγδαίες εξελίξεις $\longrightarrow$ πιέσεις στον αγροτικό χώρο που κυριαρχούσε παραγωγικά και οικονομικά ως τον 19^ο αι.

βιομηχανική επανάσταση $\longrightarrow$ αλλαγές στον «δυτικό κόσμο»

διαφορές της Ελλάδας

- η κατοχή γης παύει να είναι πηγή εξουσίας
- μεταρρυθμίσεις:

κατάργηση μεγαλοϊδιοκτησίας, μικρές παραγωγικές μονάδες, νέες συνθήκες.

Διαφορές Ελλάδας από άλλα ευρωπαϊκά και βαλκανικά κράτη.

Προοδευτική διανομή κτημάτων
μετά την επανάσταση 1821-28

πλήθος αγροτών με μικρές και μεσαίες
ιδιοκτησίες.

διεύρυνση

- Επτάνησα 1864.
- Θεσσαλία 1881. Τα τσιφλίκια αγοράζονται από πλούσιους Έλληνες που εκμεταλλεύονται την κατάσταση (κολίγοι, δασμοί, τεχνητές ελλείψεις)

Νόμοι 1907: απαλλοτρίωση, διανομή σε ακτήμονες

Δυσκολία εφαρμογής οδηγεί σε εντάσεις, Κιλελέρ 1910.

Νέα εμπλοκή μετά τους βαλκανικούς (ενσωμάτωση Μακεδονίας, μουσουλμάνοι ιδιοκτήτες μεγάλων εκτάσεων)

Χρόνια «διχασμού». Αποφασιστικά βήματα για τη λύση του αγροτικού ζητήματος.

1917 κυβέρνηση Βενιζέλου: στόχοι

- πολλαπλασιασμός ιδιοκτησιών
- αποκατάσταση προσφύγων

Επιτυχής αναδιανομή.

- 85% καλλιεργήσιμων εδαφών στη Μακεδονία
- 68% καλλιεργήσιμων εδαφών στη Θεσσαλία

Πίεση προσφυγικού προβλήματος ολοκλήρωση αγροτικής μεταρρύθμισης.

- Η αγροτική οικονομία σε καθεστώς μικροϊδιοκτησίας
- νέα κατάσταση, νέα προβλήματα (πώληση παραγωγής)
- Αγροτική Τράπεζα

2. Τα πρώτα βήματα του εργατικού κινήματος

Διαφορές Ελλάδας με ευρωπαϊκές και γειτονικές χώρες.

Στο τέλος 19^{ου} υπάρχουν σοσιαλιστικές ομάδες με **μικρή** κοινωνική και πολιτική επιρροή.

Λόγοι

1. Απουσία βιομηχανίας (βιομηχανικών εργατών)
2. Εργασία αλλοδαπών στα δημόσια έργα
3. (εξαιρέση τα μεταλλεία)
4. Μεγάλη ιδέα: εμποδίζει την ανάπτυξη ταξικής ιδεολογίας

Τέλος βαλκανικών πολέμων. Ενσωμάτωση Θεσσαλονίκης.

• Πόλη με βιομηχανικό υπόβαθρο

• Με κοσμοπολίτικο χαρακτήρα.

• Φεντερασιόν

• Εβραϊκή κοινότητα

Διάδοση σοσιαλιστικής και εργατικής ιδεολογίας

Α' παγκόσμιος πόλεμος:

- Πιέσεις προς την ελληνική κοινωνία
- Εμπλοκή σε διεθνείς υποθέσεις
- Ρωσική επανάσταση

Ωρίμανση εργατικού κινήματος

Ίδρυση ΓΣΕΕ, ΣΕΚΕ, ΚΚΕ

3. Οι οικονομικές συνθήκες κατά την περίοδο 1910 - 1922

1910-1922 συνεχής πολεμική ετοιμότητα

Βενιζελισμός.

Οικονομία: το κράτος είναι έκφραση και ανάπτυξη του ελληνισμού

Δηλαδή: επιδίωξη ενσωμάτωσης νέων εδαφών ώστε να διεκδικήσει νέα θέση στον κόσμο

Προϋποθέσεις:

- Θεσμικός εκσυγχρονισμός
- Ανάπτυξη παραγωγικών δυνάμεων

Ο Βενιζέλος εκφράζει:

1. Την ελληνική αστική τάξη που στοχεύει στη πλήρη πολιτική της κυριαρχία εκεί που κυριαρχούσε οικονομικά
2. Τους Έλληνες του εξωτερικού που ζητούσαν μια ισχυρή Ελλάδα να τους προστατεύει

Εμφάνιση πολλών εθνικιστικών κινημάτων.

για την Ελλάδα:

- η μεγάλη ιδέα
- και ο εκσυγχρονισμός του κράτους

ήταν τα ερείσματα για τη διεκδίκηση της μεγάλης Ελλάδας

Πλεονασματικοί προϋπολογισμοί παρά τις πολεμικές δαπάνες

1910, εμφανής πρόοδος οικονομίας.

Αντιμετώπιση αγροτικής κρίσης

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

- Εκτόνωση κοινωνικών εντάσεων
- Ενίσχυση οικονομίας με εισροή συναλλάγματος

Οι βαλκανικοί πόλεμοι δεν κλονίζουν την οικονομία

Κέρδη Ελλάδας:

1. Ενσωμάτωση πλούσιων περιοχών (Ήπειρος, Μακεδονία, νησιά Αιγαίου, Κρήτη) αύξηση εδαφών κατά 70% (από 65χιλ σε 108χιλ km²)
2. Αύξηση πληθυσμού κατά 80% (από 2.700.000 σε 4.800.000 κατοίκους)
3. Νέες οικονομικές προοπτικές: άριστες προοπτικές για τη γεωργία.

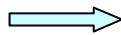
Πρόβλημα: παρουσία μειονοτήτων (πχ Ήπειρος, 166.000 Έλληνες, 38.000 μουσουλμάνοι)

Η Ελλάδα γίνεται υπολογίσιμη δύναμη

4. Ο α' παγκόσμιος πόλεμος

Συνθήκες συμμετοχής Ελλάδας: Διχασμός.

- Επιστράτευση 1915
- Κυβέρνηση Εθνικής Άμυνας
- Συμμαχικός αποκλεισμός

Οικονομικό και κοινωνικό κόστος

1917: επέμβαση συμμάχων.

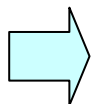

- Ο Βενιζέλος στην Αθήνα.
- Η Ελλάδα μπαίνει στον πόλεμο.
- Το κόστος καλύπτεται με ιδιόμορφο δανεισμό.

Γαλλία, Μ. Βρετανία, ΗΠΑ εγκρίνουν δάνεια που δεν εκταμιεύονται.

Κάλυμμα (απόθεμα χρυσού, συναλλάγματος που όμως δεν είχε η χώρα) για έκδοση χαρτονομίσματος.

Έτσι η Ελλάδα χρηματοδοτεί:

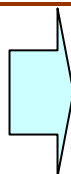

- Συμμετοχή στον α' π.π (μακεδονικό μέτωπο)
- Εκστρατεία Ουκρανίας, Κριμαίας.
- Μικρασιατική εκστρατεία.

1920 Νοέμβριος:

ο Βενιζέλος χάνει τις εκλογές.

Φιλοβασιλική κυβέρνηση,
επάνοδος Κωνσταντίνου.

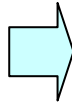
- Οι σύμμαχοι αποσύρουν την κάλυψη του χαρτονομίσματος.
- Από το 1918 ο κρατικός ισολογισμός είναι παθητικός.
- Η Μικρασιατική εκστρατεία είναι ιδιαίτερα δαπανηρή.

Μάρτιος 1922: αναγκαστικό δάνειο με διχοτόμηση του χαρτονομίσματος (κέρδος 1,2 δισ.).
Επανάληψη το 1926.

5. Η οικονομική ζωή 1922-1936

Καταστροφή 1922:

άφιξη και αποκατάσταση προσφύγων.
1.230.000 Έλληνες και 45.000 Αρμένιοι
αντί 610.000 μουσουλμάνων.

Ανατροπή όλων των ισορροπιών
της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας.

- Άφιξη προσφύγων: ανθρώπινη τραγωδία αλλά και καταλύτης για την ελληνική κοινωνία.
- Ανεπάρκειες ελληνικής διοίκησης: πρέπει να ξεπεραστούν (πχ ανάγκη αντιμετώπισης ασθενειών όπως φυματίωση και ελονοσία)
- Επιπλέον προβλήματα: πολιτική αστάθεια, μίσση διχασμού, πραξικοπήματα και απόπειρες.
- Το κράτος αντιμετωπίζει σχετικά επαρκώς το πρόβλημα των προσφύγων. Αξιοποιεί τις μουσουλμανικές περιουσίες και την εξωτερική βοήθεια.

6. Η ελληνική οικονομία κατά το μεσοπόλεμο

Κόστος μικρασιατικής καταστροφής.

Όμως για την Ελλάδα:

- Ομογενοποίηση εθνικά (μειονότητες λιγότερο από 7%)
- Ολοκλήρωση αγροτικής μεταρρύθμισης, αστικοποίησης (1/3 του πληθυσμού ζει στα αστικά κέντρα)
- Βελτίωση υποδομών

Επίσης: συγκέντρωση των Ελλήνων στο εθνικό κράτος και δραστηριοποίησή τους στα πλαίσια της χώρας.

Οι πρόσφυγες χαρακτηρίζονται από:

Γνώσεις
Πολιτισμό
Εργατική διάθεση

Διάθεση να ξαναδημιουργήσουν όσα χάσανε

7. Οι μεγάλες επενδύσεις

Συνέπειες μικρασιατικής καταστροφής, ραγδαίες αλλαγές
ανάγκη για επενδύσεις στις υποδομές.

Η Αθήνα ξεπερνά το 1.000.000 κατοίκους, έτσι:

- 1925, αμερικανική ΟΥΛΕΝ: φράγμα Μαραθώνα.
- Βρετανική ΠΑΟΥΕΡ: παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος και δικτύου συγκοινωνιών (τραμ, λεωφορεία)
- Γερμανικές εταιρείες: τηλεφωνικό δίκτυο
- Διευθέτηση χειμάρρων.

Υπόλοιπη χώρα

Εγγειοβελτιωτικά έργα για την αύξηση των καλλιεργούμενων εδαφών.

8. Η τράπεζα της Ελλάδος

Αίτημα Ελλάδας στην ΚΤΕ για πρόσθετο δάνειο θέτει: Ζήτημα δημιουργίας κεντρικής κρατικής τράπεζας για να:

- Διαχειρίζεται τα χρέη.
- Εκδίδει χαρτονόμισμα.
- Εφαρμόζει την κυβερνητική οικονομική πολιτική.

Έτσι: το 1927 ιδρύεται η Τράπεζα της Ελλάδος.

Επιτυγχάνει σταθερή ισοτιμία δραχμής - ξένων νομισμάτων (αποθέματα σε χρυσό και συνάλλαγμα) με συνέπειες:

- Βελτίωση δημόσιων οικονομικών
- Βελτίωση πιστοληπτικής ικανότητας
- Ενίσχυση της εισροής συναλλάγματος και επενδύσεων

Έτσι επέτρεψε πρωτοβουλίες στην κυβέρνηση Βενιζέλου (1928-32)

1932: εκδηλώνονται και στη Ελλάδα οι συνέπειες της κρίσης 1929 (ΗΠΑ)

9. Η κρίση του 1932

1932: η Ελλάδα ευημερεί

- Εμπιστοσύνη των Ελλήνων για καλύτερα οικονομικά
- Η δεκαετία 1920 μοιάζει μακρινή
- Περιορισμός φτώχειας

Όμως

1932: εκδηλώνονται και στη Ελλάδα οι συνέπειες της κρίσης 1929 (ΗΠΑ)

Εξαντλούνται τα αποθέματα σε χρυσό και συνάλλαγμα

Άνοιξη 1932:

- Αναστολή μετατρεψιμότητας νομίσματος
- Αναστολή εξυπηρέτησης εξωτερικών δανείων
- Περίοδος κρατικού παρεμβατισμού με σκοπό την αυτάρκεια της χώρας.

Κλειστή οικονομία. Καθορίζεται από το κράτος και όχι από τη ελεύθερη αγορά.

Κλήριγκ (πληρωμές με συμψηφισμό, εμπορική ανταλλαγή προϊόντων)

Οι διεθνείς συναλλαγές δε γίνονται με βάση το μετατρέψιμο συνάλλαγμα

Αλλά με διακρατικές συμφωνίες.

Κοστολογούν τα προϊόντα και ισοσκελίζουν εισαγωγές και εξαγωγές στο πλαίσιο ειδικών λογαριασμών

Σημαντικές επιπτώσεις στην πολιτική.

Ισχυρά και συγκεντρωτικά κράτη ευνοούν τα ολοκληρωτικά κινήματα

Δεκαετία 1930: επικράτηση δικτατορικών - φασιστικών καθεστώτων

4 Αυγούστου 1936: δικτατορία Μεταξά.